

אם כן, אמאי מחליף רבי אלעזר ברבי שמעון את שיטתו?!?

בשלמא אם בבור ושובך נחלקו, אפשר לפרש את מחלוקתם, הן בהקדישן ריקנים ונתמלאו, והן בהקדישן מליאים, כמו שיתבאר בהמשך.

אך אם בשדה ואילן נחלקו, אמנם אפשר לפרש את מחלוקתם בהקדישן ריקנים ונתמלאו, כדברך, שחכמים ורבי אלעזר ברבי שמעון נחלקו במחלוקת רבי יהודה ורבי יוסי אם יש מעילה בגידולי הקדש.

אבל איך נפרש את מחלוקתם בהקדישן מליאים, הרי כולם מודים שהמוכר את האילן מכר את פירותיו⁽¹⁾ ומאי טעמא דרבי אלעזר ברבי שמעון?!?

אלא, אמר רבה, רבה חזר בו,⁽²⁾ ואמר:

המחלוקת של חכמים ורבי אלעזר ברבי שמעון נאמרה דוקא בבור ושובך, וכפי

אבל בבור ושובך שהקדישם ואחר כך נתמלאו, דברי הכל, בין חכמים ובין רבי אלעזר ברבי שמעון סוברים: מועלין בהן ואין מועלין במה שבתוכן, כי ההקדש אינו יכול לחול על המים והיונים שעדיין לא היו ברשות הבעלים בשעת ההקדש, וגם אין הקדש קונה מה שבא אל רשותו בקנין חצר.

אמר, שאל, ליה אביי לרבה: ואלא, לפי דברך, הא דתניא בסיפא של ברייתא זו:

אם הקדישן מלאין, מועלין בהן ואף במה שבתוכן.

ורבי אלעזר ברבי שמעון מחליף את שיטתו ואומר: אף על פי שאם הקדישן ריקנים אני מחמיר וסובר שמועלים במה שבתוכן, בהקדישן מלאים מיקל אני וסובר שאין מועלים במה שבתוכן.

עט-ב ואי כדברך, שבשדה ואילן חלקו חכמים ורבי אלעזר ברבי שמעון, בהקדישן ריקנים, הרי בודאי גם בסיפא, בהקדישן מליאים, בשדה ואילן הם חולקים.

לפירות ולעשבים במה שהם "גידולי הקדש", צריך תלמוד, הרי אנו עוסקים במה שצמח בתורת חולין אלא שהוא מחובר בשעת ההקדש, ואיננו עוסקים במה שגדל מן ההקדש לאחר שהקדיש את האילן והשדה. וראה את לשון הרשב"א בזה.

2. רשב"ם. וברבינו גרשום משמע שהגירסא היא: אלא אי איתמר הכי איתמר. [ואולי רבינו גרשום לא גרס לעיל אמר ליה אביי. ראה הגהת הב"ח סוכה לה ב, לג א. ושם מא ב ברש"י ד"ה והא מיפלג פליגי.]

1. תוספות. ובפשוטו גם במכר שדה לכולי עלמא מכר את העשבים המחוברים בו.

וברשב"ם כתב: אמאי מחליף, כל שכן הכא דמועלין במה שבתוכן דאיכא תרתי, גידולי הקדש, וגם הקדיש הכל ביחד, דלא גרע ממוכר, ודבריו צריכים תלמוד: אכן יש סברא לומר שכוונתו היתה להקדיש גם את הפירות והעשבים, היות והרי הוא מקדיש את הכל ביחד, וזה עדיף מאשר הקדישן ריקנים ונתמלאו שמעיקרא חל ההקדש עליהם ואחר כך על מה שבתוכן.

אבל מה שכתב הרשב"ם שיש מעליותא

שיתבאר בסמוך.

אבל בשדה ואילן שהקדישן ריקנים ואחר כך נתמלאו, **לדברי הכל**,⁽³⁾ **מועלין בהן ובמה שבתוכן** כרבי יוסי האומר: מועלין בגידולי הקדש.

ודנה הגמרא: **בבור ושובך**, שבהם נחלקו חכמים ורבי אלעזר ברבי שמעון, **בריקנין, במאי פליגי**, מה טעמו של רבי אלעזר האומר שמועלין אף במה שבתוכן, ומה טעמם של חכמים החולקים ואומרים שאין מועלין במה שבא אחר כך אל הבור והשובך?

ובמלאין, במאי פליגי? מה טעמו של רבי אלעזר האומר שלא היתה כוונתו להקדיש את המים והיונים שבשובך, ומה טעמם של חכמים האומרים שאף את המים והיונים היתה דעתו להקדיש?

א. המקנה או מקדיש דבר שלא בא לעולם, כגון פירות דקל שעדיין לא צמחו, נחלקו בדבר תנאים.

רבי מאיר סובר: המקנה או מקדיש דבר שלא בא לעולם, קניינו קניין והקדשו הקדש, ואילו לדעת חכמים, המקנה דבר שלא בא לעולם, לא קנה, ואף הקדשו אינו הקדש.

ב. ולא בדבר זה בלבד נחלקו, אלא אף בדבר שישנו בעולם, אלא שאינו שלו עתה, ואינו

יכול עכשיו להקנותו ולהקדישו, ורוצה להקדישו לעתיד, לכשיבוא לידו, הרי הוא בכלל "דבר שלא בא לעולם", שלדעת חכמים אינו יכול למוכרו ולא להקדישו.

לפיכך, המקדיש דבר שאינו שלו כדי שיחול ההקדש לכשיבוא לרשותו, אין הקדשו הקדש כלל. ואין צריך לומר שההקדש לא נתפס בחפץ קודם שבא החפץ של רשותו, שבוו אף רבי מאיר מודה, שהרי אין אדם מקדיש דבר שאינו שלו, אלא אפילו אם הקדישו עתה על מנת שיחול קנינו בשעה שיהיה החפץ כבר ברשותו, לדברי חכמים – אין בדבריו כלום, אף לאחר שיבא החפץ לרשותו.

ומפרשינו: **בריקנין, פליגי בפלוגתא דרבי מאיר ורבנן**, אם אדם מקדיש "דבר שלא בא לעולם".

דתנא קמא האומר: בור ושובך שהקדישם ריקנים, אין מועלים במים וביונים שבאו אחר כך אל תוכם, **סבר לה רבנן דאמרי:** **אין אדם מקנה "דבר שלא בא לעולם"**, על כן אין ביכולתו להקדיש את המים והיונים שאינם ברשותו בשעת ההקדש.

ורבי אלעזר ברבי שמעון האומר: בור ושובך שהקדישם ריקנים, ונתמלאו הבור במים והשובך ביונים, מועלים במים וביונים, **סבר רבי מאיר, דאמר: אדם מקנה "דבר שלא בא לעולם"**, על כן יכול הוא להקדיש

הקדש, כמו ששנינו לעיל. [ראה גיטין מב א בתוספות ד"ה בעבד ושם במהרש"א].
ב. כתב הרמב"ן: רבה לא היה צריך לומר שבשדה ואילן לדברי הכל מועלין גם במה

3. א. כלומר, לדברי כל התנאים שהוזכרו בברייתא, כי בין לדעת חכמים ובין לדעת רבי אלעזר ברבי שמעון מועלין בגדולי הקדש, אבל רבי יהודה חולק וסובר אין מועלים בגדולי

את המים ואת היונים, אף על פי שעתה, בשעת ההקדש, אין הם שלו.⁽⁴⁾

ותמהינן: הרי אף לדעת רבי מאיר, אין אדם מקנה דבר שאינו עתיד לבא לעולם בודאי.

אימור דשמעת ליה לרבי מאיר, אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, דוקא כגון המקנה פירות של דקל,⁽⁵⁾ דעבידי דאתו, שבודאי עשויים הם לבוא לעולם.

אבל הני, המים שנכנסו לבור והיונים שנכנסו לשוכך, מי יימר דאתו, מי אומר שהם עתידים לבא, הרי אם לא יביאו מים

וישפכום לבור, ואם לא יביאו יונים לשוכך, לא יתמלא הבור מים ולא יתמלא השוכך יונים.

וכאשר אינם עשויים לבא לעולם בודאי, אף לדעת רבי מאיר אין אדם יכול לקנות אותם, ואף לא להקדישם, ותיקשי: מה טעמו של רבי אלעזר בן רבי שמעון שאמר הקדישם ריקנים ונתמלאו מועלים במה שבתוכם!?

אמר, תירץ, **רבא**: הברייא מדברת באופן שהמים אכן עתידים לבא אל הבור, והיונים אכן עתידים לבוא אל השוכך.

והרי פירות דקל עתידים לבא לעולם, ואף דברי רבי מאיר עצמו כך הם מתפרשים, כי גוי שמקדש אשה לאחר שהוא יתגייר – דעתו להתגייר – רשב"ם. ראה עוד ברמב"ן.

ב. והנה לדעת רבי מאיר עבד שאמר לאשה: הרי את מקודשת לי לאחר שאשתחרר, ונשתחרר העבד, הרי היא מקודשת לו, וצריך תלמוד, הרי כאן לא מועילים דעתו ורצונו של העבד להשתחרר, שהרי בדעת רבו הדבר תלוי!?

וכתב הרשב"ם: רבי מאיר דיבר באופן שרבו הבטיח לו שהוא ישחרר אותו, וריב"ן תירץ שמדובר במי שהוא חצי עבד וחצי בן חורין שכופין את רבו לשחררו. [וצריך לומר שכך קיבלו האמוראים בדעת רבי מאיר, כי אין לכך הכרח מתוך דבריו].

ובשם הרב רבי אליעזר כתבו התוספות שגוי ועבד דינם כ"עבידי דאתו" היות וגופם קיים אלא שעדיין אינו ראוי לקניין, ואין צורך שיהיה הדבר הנקנה "עבידי דאתו" אלא בדבר שאינו בעולם, או על כל פנים – איננו לפנינו, כמים הבאים מעלמא אל הבור. [כאשר דבר נחשב "עבידי דאתו" הרי הוא כמי שישנו בעולם ואפשר להקנותו לדעת רבי מאיר]. וראה עוד

שבתוכן, כי אין לזה הכרח מתוך הברייא, אלא סברא דנפשיה קאמר, דסבר לה כרבי יוסי ומוקי לה בהכי. [והרשב"ם כתב: כרבי יוסי דנימוקו עמו, כלומר: ראוי לפסוק כמותו, כמו שאמרו בגיטין סז א.].

4. כתב הרמב"ן: כגון שהקדיש הפירות לכשיבואו לעולם, אבל אם לא הקדיש את הפירות בפירוש אלא הקדיש בור או אילן ריקנים בסתמא, דין גידולים יש למה שנתמלאו בו, ואינו ענין לדברי רבי מאיר. [וחלק בזה על מה שמשמע ברשב"ם ד"ה סבר לה כאבזה שהוא הקדיש את הבור בסתמא, ודעתו היתה להקדיש גם את המים שיבואו אחר כך].

5. א. אמנם לא מצאנו בדברי רבי מאיר עצמו שהמוכר פירות דקל אינו יכול לחזור בו, ומכל מקום נוקטת הגמרא שכך דעתו של רבי מאיר, היות ומצאנו [קידושין סג א] שרבי מאיר סובר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, כגון האומר לאשה הרי את מקודשת לי לאחר שאתגייר, וכן מצאנו שרב הונא, ההולך בשיטת רבי מאיר, סובר שהמוכר פירות דקל אינו יכול לחזור בו,

ברש"ש להלן קנו א על רשב"ם ד"ה אלא. [ברשב"א כתב סברא זו דוקא על מים שבעבים דהוה כמאן דליתנהו, וראה בפירוש רבינו גרשום.]

ויש שביארו שיטה זו, שאם אין הדבר "עבידי דאתו" מודה רבי מאיר שאי אפשר להקנותו היות ואינו גומר בדעתו, על כן כאשר החפץ כבר נמצא בעולם, יש סמיכות דעת לקנין, גם כאשר כח ההקנאה אינו בבחינת "עבידי דאתו".

ג. והנה שיטת רשב"ם [ועל דרך זו פירשו גם הריב"ן והרב רבי אליעזר בתוספות] שהגמרא הקשתה איך אפשר להקנות את המים והיונים, שהרי אפילו לדעת רבי מאיר, אין אדם מקנה אלא דבר שבודאי יבוא לעולם, ואילו המים והשובך אינם עבידי דאתו, ומודה רבי מאיר לרבנן. וכך נתפרש בפנים.

אבל ר"י [בתוספות] סובר שאין צורך שיהיה הדבר עבידי דאתו בודאי, ואפילו במקום ספק סובר רבי מאיר שאדם מקנה דבר שלא בא לעולם [ורק במקום שישנם כמה ספיקות אמרינן בבבא מציעא לג ב שאף לרבי מאיר איננו מקנה דבר שלא בא לעולם, וראה עוד מה שכתב הרמב"ן בזה].

וקושיית הגמרא כאן מתפרשת כך: הלא גם לרבי מאיר אין אדם יכול להקנות ולא להקדיש אלא מה שבסופו של דבר יבוא לרשותו ויהיה שלו, ואילו כאן לעולם לא יהיו המים שלו ולא יהיו היונים שלו, שהרי הבור והשובך יצאו מרשותו לפני שנכנסו לשם המים והיונים, ואיך יכול הוא להקדישם?!

ותירצה הגמרא: מדובר באופן שמתחילה יבואו המים לחצרו, והיונים יבואו לשובכו, הוא יקנה אותם בקניין חצר והקדשו יחול. [באותם מים ויונים שבסופו של דבר יכנסו לבור ולשובך שהוא הקדיש.]

ד. ולפי המפרשים שהגמרא הקשתה ממה

ברבי מאיר לא דיבר באופן שאין ודאות שיבוא החפץ לעולם, ולא הקשתה ממה שהחפץ לא יבוא לרשותו, כתב הרש"ש שיש בכוחו של אדם להקדיש דבר הפקר, אבל שיטת התוספות שאין אדם יכול להקדיש דבר הפקר, וכן דעת הרא"ש והר"ן בנדורים לד ב [מלשון תוספות ד"ה אבל משמע שזה חידוש של ר"י שאי אפשר להקדיש דבר שלא בא לעולם בלא שיזכה בו תחילה].

ותוספות כתבו בשם רשב"א: אי עבידי דאתו ניחא דמצי להקדישן, דמצינו לפרש כגון שהקדיש בור ושובך על מנת שיש לו כח בבור ושובך לזכות במים וביונים לצורך הקדש. כלומר הוא משייר לעצמו בבור את כח הזכייה וקניין החצר שבבור כדי שיוכל לזכות במה שיבוא אל הבור עבור הקדש, [ויש לתמוה: אם כן, מה שייכת לכאן מחלוקת רבי מאיר וחכמים אם אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, הרי חצירו של המקדיש זוכה עבור הקדש כאשר בא החפץ לעולם, ואין כאן שום מעשה קניין מעיקרא קודם שבא לעולם?! ראה מה שכתבו בזה "קצות החושן" ר א בסוף דבריו, "קובץ שיעורים", "גידולי שמואל" ו"ברכת אברהם".

ובספר "אורח מירשים" כתב בכוונת רשב"א שהמקדיש יזכה תחילה לעצמו, ואחר כך יחול ההקדש על מה שהוא זכה בבורו ובשובכו.

ועל כל פנים מדברי התוספות נמצינו למדים:

א. שייך שיהיה לאדם זכות בקרקע רק לגבי "קנין חצר" שבו, ראה עוד ב"אילת השחר" וב"דברי יחזקאל" סימן מד. ב. יש מעילה במה שאדם זוכה לצורך הקדש, ראה בהערה לעיל עמוד א בעניין מעילה במה שזכה הקדש על ידי חצירו.

ה. והרמב"ן פירש: הכא במאי עסקינן כגון שאמר: בור זה לכשיתמלא מים יהיה הקדש, הוא ומימיו קדושים רק אליבא דרבי מאיר שהרי בשעת ההקדש אינם בעולם. ו"ריקנים" שאמרו, היינו שאמר בשעה שהיו ריקנים.]

ה. ולפי המפרשים שהגמרא הקשתה ממה

ברבי מאיר לא דיבר באופן שאין ודאות שיבוא החפץ לעולם, ולא הקשתה ממה שהחפץ לא יבוא לרשותו, כתב הרש"ש שיש בכוחו של אדם להקדיש דבר הפקר, אבל שיטת התוספות שאין אדם יכול להקדיש דבר הפקר, וכן דעת הרא"ש והר"ן בנדורים לד ב [מלשון תוספות ד"ה אבל משמע שזה חידוש של ר"י שאי אפשר להקדיש דבר שלא בא לעולם בלא שיזכה בו תחילה].

ותוספות כתבו בשם רשב"א: אי עבידי דאתו ניחא דמצי להקדישן, דמצינו לפרש כגון שהקדיש בור ושובך על מנת שיש לו כח בבור ושובך לזכות במים וביונים לצורך הקדש. כלומר הוא משייר לעצמו בבור את כח הזכייה וקניין החצר שבבור כדי שיוכל לזכות במה שיבוא אל הבור עבור הקדש, [ויש לתמוה: אם כן, מה שייכת לכאן מחלוקת רבי מאיר וחכמים אם אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, הרי חצירו של המקדיש זוכה עבור הקדש כאשר בא החפץ לעולם, ואין כאן שום מעשה קניין מעיקרא קודם שבא לעולם?! ראה מה שכתבו בזה "קצות החושן" ר א בסוף דבריו, "קובץ שיעורים", "גידולי שמואל" ו"ברכת אברהם".

ובספר "אורח מירשים" כתב בכוונת רשב"א שהמקדיש יזכה תחילה לעצמו, ואחר כך יחול ההקדש על מה שהוא זכה בבורו ובשובכו.

ועל כל פנים מדברי התוספות נמצינו למדים:

א. שייך שיהיה לאדם זכות בקרקע רק לגבי "קנין חצר" שבו, ראה עוד ב"אילת השחר" וב"דברי יחזקאל" סימן מד. ב. יש מעילה במה שאדם זוכה לצורך הקדש, ראה בהערה לעיל עמוד א בעניין מעילה במה שזכה הקדש על ידי חצירו.

ה. והרמב"ן פירש: הכא במאי עסקינן כגון שאמר: בור זה לכשיתמלא מים יהיה הקדש, הוא ומימיו קדושים רק אליבא דרבי מאיר שהרי בשעת ההקדש אינם בעולם. ו"ריקנים" שאמרו, היינו שאמר בשעה שהיו ריקנים.]

ה. ולפי המפרשים שהגמרא הקשתה ממה

ברבי מאיר לא דיבר באופן שאין ודאות שיבוא החפץ לעולם, ולא הקשתה ממה שהחפץ לא יבוא לרשותו, כתב הרש"ש שיש בכוחו של אדם להקדיש דבר הפקר, אבל שיטת התוספות שאין אדם יכול להקדיש דבר הפקר, וכן דעת הרא"ש והר"ן בנדורים לד ב [מלשון תוספות ד"ה אבל משמע שזה חידוש של ר"י שאי אפשר להקדיש דבר שלא בא לעולם בלא שיזכה בו תחילה].

ותוספות כתבו בשם רשב"א: אי עבידי דאתו ניחא דמצי להקדישן, דמצינו לפרש כגון שהקדיש בור ושובך על מנת שיש לו כח בבור ושובך לזכות במים וביונים לצורך הקדש. כלומר הוא משייר לעצמו בבור את כח הזכייה וקניין החצר שבבור כדי שיוכל לזכות במה שיבוא אל הבור עבור הקדש, [ויש לתמוה: אם כן, מה שייכת לכאן מחלוקת רבי מאיר וחכמים אם אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, הרי חצירו של המקדיש זוכה עבור הקדש כאשר בא החפץ לעולם, ואין כאן שום מעשה קניין מעיקרא קודם שבא לעולם?! ראה מה שכתבו בזה "קצות החושן" ר א בסוף דבריו, "קובץ שיעורים", "גידולי שמואל" ו"ברכת אברהם".

ובספר "אורח מירשים" כתב בכוונת רשב"א שהמקדיש יזכה תחילה לעצמו, ואחר כך יחול ההקדש על מה שהוא זכה בבורו ובשובכו.

ועל כל פנים מדברי התוספות נמצינו למדים:

א. שייך שיהיה לאדם זכות בקרקע רק לגבי "קנין חצר" שבו, ראה עוד ב"אילת השחר" וב"דברי יחזקאל" סימן מד. ב. יש מעילה במה שאדם זוכה לצורך הקדש, ראה בהערה לעיל עמוד א בעניין מעילה במה שזכה הקדש על ידי חצירו.

ה. והרמב"ן פירש: הכא במאי עסקינן כגון שאמר: בור זה לכשיתמלא מים יהיה הקדש, הוא ומימיו קדושים רק אליבא דרבי מאיר שהרי בשעת ההקדש אינם בעולם. ו"ריקנים" שאמרו, היינו שאמר בשעה שהיו ריקנים.]

ה. ולפי המפרשים שהגמרא הקשתה ממה

ברבי מאיר לא דיבר באופן שאין ודאות שיבוא החפץ לעולם, ולא הקשתה ממה שהחפץ לא יבוא לרשותו, כתב הרש"ש שיש בכוחו של אדם להקדיש דבר הפקר, אבל שיטת התוספות שאין אדם יכול להקדיש דבר הפקר, וכן דעת הרא"ש והר"ן בנדורים לד ב [מלשון תוספות ד"ה אבל משמע שזה חידוש של ר"י שאי אפשר להקדיש דבר שלא בא לעולם בלא שיזכה בו תחילה].

ותוספות כתבו בשם רשב"א: אי עבידי דאתו ניחא דמצי להקדישן, דמצינו לפרש כגון שהקדיש בור ושובך על מנת שיש לו כח בבור ושובך לזכות במים וביונים לצורך הקדש. כלומר הוא משייר לעצמו בבור את כח הזכייה וקניין החצר שבבור כדי שיוכל לזכות במה שיבוא אל הבור עבור הקדש, [ויש לתמוה: אם כן, מה שייכת לכאן מחלוקת רבי מאיר וחכמים אם אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, הרי חצירו של המקדיש זוכה עבור הקדש כאשר בא החפץ לעולם, ואין כאן שום מעשה קניין מעיקרא קודם שבא לעולם?! ראה מה שכתבו בזה "קצות החושן" ר א בסוף דבריו, "קובץ שיעורים", "גידולי שמואל" ו"ברכת אברהם".

ובספר "אורח מירשים" כתב בכוונת רשב"א שהמקדיש יזכה תחילה לעצמו, ואחר כך יחול ההקדש על מה שהוא זכה בבורו ובשובכו.

ועל כל פנים מדברי התוספות נמצינו למדים:

א. שייך שיהיה לאדם זכות בקרקע רק לגבי "קנין חצר" שבו, ראה עוד ב"אילת השחר" וב"דברי יחזקאל" סימן מד. ב. יש מעילה במה שאדם זוכה לצורך הקדש, ראה בהערה לעיל עמוד א בעניין מעילה במה שזכה הקדש על ידי חצירו.

ה. והרמב"ן פירש: הכא במאי עסקינן כגון שאמר: בור זה לכשיתמלא מים יהיה הקדש, הוא ומימיו קדושים רק אליבא דרבי מאיר שהרי בשעת ההקדש אינם בעולם. ו"ריקנים" שאמרו, היינו שאמר בשעה שהיו ריקנים.]

ה. ולפי המפרשים שהגמרא הקשתה ממה

ברבי מאיר לא דיבר באופן שאין ודאות שיבוא החפץ לעולם, ולא הקשתה ממה שהחפץ לא יבוא לרשותו, כתב הרש"ש שיש בכוחו של אדם להקדיש דבר הפקר, אבל שיטת התוספות שאין אדם יכול להקדיש דבר הפקר, וכן דעת הרא"ש והר"ן בנדורים לד ב [מלשון תוספות ד"ה אבל משמע שזה חידוש של ר"י שאי אפשר להקדיש דבר שלא בא לעולם בלא שיזכה בו תחילה].

ותוספות כתבו בשם רשב"א: אי עבידי דאתו ניחא דמצי להקדישן, דמצינו לפרש כגון שהקדיש בור ושובך על מנת שיש לו כח בבור ושובך לזכות במים וביונים לצורך הקדש. כלומר הוא משייר לעצמו בבור את כח הזכייה וקניין החצר שבבור כדי שיוכל לזכות במה שיבוא אל הבור עבור הקדש, [ויש לתמוה: אם כן, מה שייכת לכאן מחלוקת רבי מאיר וחכמים אם אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, הרי חצירו של המקדיש זוכה עבור הקדש כאשר בא החפץ לעולם, ואין כאן שום מעשה קניין מעיקרא קודם שבא לעולם?! ראה מה שכתבו בזה "קצות החושן" ר א בסוף דבריו, "קובץ שיעורים", "גידולי שמואל" ו"ברכת אברהם".

ובספר "אורח מירשים" כתב בכוונת רשב"א שהמקדיש יזכה תחילה לעצמו, ואחר כך יחול ההקדש על מה שהוא זכה בבורו ובשובכו.

ועל כל פנים מדברי התוספות נמצינו למדים:

מה שאינו נכלל במכירת שדה, היות ודעתו של המקדיש להקדיש בעין יפה.

רבי שמעון חולק ואומר: המקדיש את השדה לא הקדיש בכללה אלא את הדברים שהמוכר מוכר, (7) אך אין דעתו להקדיש את מה שאין המוכר מוכר.

ורבי אלעזר ברבי שמעון סבר לה כאבוה, כאביו רבי שמעון, דאמר דנין דין גבוה מדין הדיוט, והיינו, כל שבסתמא אין דעתו של המוכר למכור להדיוט, אף לגבוה אין דעתו להקדישו.

לפיכך, אמר רבי אלעזר ברבי שמעון שדין מקדיש בור מלא מים, בסתמא, שוה לדין מוכר בסתמא.

מה בדין הדיוט, מצי אמר מוכר ללוקח: **בירא זביני לך, מיא לא זביני לך.**

אף בדין גבוה, אמרינן: **בירא אקדיש,** אבל

ומשכחת לה במים הבאין דרך מדרון שבחצרו אל הבור, שיש מדרון בחצירו של המקדיש, והבור בסוף המדרון, ומי גשמים באים מאליהם אל הבור וממלאים אותו.

וכן משכחת לה ביונים הבאין דרך שובכו של מקדיש אל השובך הריקן שהוא הקדיש, שכאשר יוולדו יונים חדשים בשובכו של המקדיש, הם יעברו לשובך הריקן שעומד בסמוך לשובך שלהם. (6)

ודנה הגמרא: **במקדיש בור ושובך מלאים, במאי פליגי חכמים ורבי אלעזר בן רבי שמעון?**

אמר, פירש, רבא: כגון שהקדיש בור מלא, ולא אמר "בור זה עם מימיו אני מקדיש", אלא הקדישו סתם, שאמר: הרי בור זה הקדש.

בסוף פרק המוכר את הבית [עא א] שנינו: המקדיש את השדה הקדיש את כולה, אפילו

ובעליות דרבינו יונה פירש ביוני הפקר שיבואו לשובך של הקדש, וכתב דיש בהם מעילה לדעת רבי יוסי האומר [גיטין נט ב] שיש ביונים גזל גמור והבעלים יכול להוציאם בבית דין מיד הגזלן, וראה ב"ברכת אברהם" שרבינו יונה סובר שיש מעילה גם בדבר שלא היה ממונו אלא מדרבנן. [ותוספות לא חלקו על זה אלא משום שהעמידוהו כחכמים הסוברים שאין בהם גזל ממש אלא משום דרכי שלום, ואי אפשר להוציאם בדיינים.] ולכאורה יש לתלות דבר זה במה שדנו הפוסקים אם קניין דרבנן מהני לדאורייתא, ראה "אבני מילואים" כח לג.

7. חוץ מחרוב המורכב וסדן השקמה, שבהם שונה דין מקדיש מדין מוכר, כדמפרש טעמא

6. א. כתב רשב"ם: דוקא יונים שיוולדו בשובכו ויעברו לשובך של הקדש, כי אם אין היונים עתידים לבא אלא משובך אחר, הרי אינם נחשבים "עבידי דאתו" היות ואחרים יכולים לעכב שלא יבואו לשובך של הקדש. [וכן יש לפרש לענין מים הבאים דרך חצירו לבור.] וראה בפירוש רבינו גרשום. [דברי רשב"ם אלו אינם מתאימים למה שכתבו תוספות בשם רשב"א, ראה בהערה הקודמת אות ד.]

ב. ראה בתוספות שאין מדובר ביונים פורחות שאין בהם גזל אלא מפני דרכי שלום, אלא בביצים ואפורחים שיש בהם קניין גמור, [דבריהם מתאימים לדברי רשב"ם שפירש דמיירי ביונים שיוולדו בשובכו ואחר כך יעברו לשובך של הקדש.]

מיא לא אקדיש.

שמעון! ?

אמר, תירץ, רבא: אכן, במשנתנו שנינו: מכר בור — מכר מימיו, אך אין דין זה מוסכם לכולי עלמא, ואדרבה, מתניתין דעת יחידאה היא, ורבנן חולקים עליו.⁽¹⁰⁾

דהא תניא בברייתא: מכר בור לא מכר מן הסתם את מימיו.⁽¹¹⁾

רבי נתן אומר: מכר בור מכר את מימיו.

וסובר רבי אלעזר בן רבי שמעון: המוכר בור מלא להדיוט לא מכר מן הסתם את מימיו, כדברי חכמים בברייתא, וכן המקדיש לא הקדיש את מימיו היות ודנים דין גבוה מדין הדיוט.

ותנא קמא האומר הקדיש בור ושובך מליאים מועלים בהם ובמה שבתוכם. סובר שאין דנים דין גבוה מדין הדיוט.⁽⁸⁾ לפיכך, אף על פי שהמוכר בור מלא מים לא מכר מן הסתם את המים, כי בעין רעה הוא מוכר, מכל מקום המקדיש בור מלא מים הקדיש מן הסתם גם את מימיו, כי בעין יפה הוא מקדיש.⁽⁹⁾

ותמהינן: וכי אטו בדין הדיוט לא מכר מן הסתם גם את מימיו! ?

והא תנן במתניתין: מכר בור — מכר מימיו, ואם בדין הדיוט נמכרו המים, כל שכן בדין גבוה, ומאי טעמא דרבי אלעזר בן רבי

בגמרא שם.

8. לפנינו בגמרא איתא: ותנא קמא סבר אין דנין דין גבוה מדין הדיוט. והמהרש"ל מחק גירסא זו, וכן נראה מדברי הרשב"ם.

9. רשב"ם בפירושו הראשון. עוד כתב הרשב"ם: אי נמי חכמים סבירא להו כרבי נתן דאמר מכר בור מכר מימיו, והרי בודאי לא גרע הקדש מהדיוט.

10. כתב הרי"ף: וכיון דיחידאה היא לא סבירא לן כוותיה. [ואף על פי שרבי נתן דיינא הוא ונחית לעומקא דדינא ופסקינן כוותיה אפילו כנגד חכמים המרובים, הכא דאמר רבא מתניתין יחידאה היא משמע דכדי לדחותה מהלכה אמר כן — "פלפולא חריפתא" אות מ].

ורשב"ם כתב: הלכה כמתניתין, דהא קיימא לן [יבמות מב ב]: סתם במתניתין ומחלוקת

בברייתא הלכה כסתם דמתניתין, ולא היתה כוונת רבא לומר שאין הלכה כמתניתין [ואז היינו פוסקים כדעת האמורא], אלא בא ללמדנו שרבי אלעזר ברבי שמעון סובר כרבנן. וכתב הרא"ש: וכן מסתבר. [ב"פלפולא חריפתא" בבא קמא נג א ובבא מציעא קיז ב כתב שהרא"ש סובר שאין הלכה כרבי נתן כנגד המרובים אף על פי שהוא דיין ונחית לעומקא דדינא. וכן נראה ברי"ף בשני המקומות].

11. כתב הרמב"ן: לא אשכחן לתנא קמא דרבי נתן דפליג אלא אבור, אבל מכר שובך מכר יונים.

ובנמוקי יוסף כתב דהוא הדין דבשובך אשפה וכוורת פליגי, וחדא מינייהו נקט. [וכן איתא בתוספות ד"ה ואי דמכר אילן מכר פירותיו לכולי עלמא, אבל בבור ושובך הוא פלוגתא אם מכר מה שבתוכו]. שלא כדברי הראב"ד האומר דוקא מים שעומדים להתרוקן מן הבור אמר תנא